

Доц. др Александар Стојановић

Учитељски факултет – Београд

Висока школа струковних студија за образовање васпитача

„Михаило Палов“ – Вршац

UDK: 371.95

ISSN 1820 - 1911, 14 (2008), p. 562-569

АСПИРАЦИЈЕ РОДИТЕЉА КАО ФАКТОР ПОДСТИЦАЊА ДАРОВИТИХ УЧЕНИКА

***Резиме:** Родитељи даровитих ученика могу битно утицати на развој своје деце, нарочито ако имају довољно знања о карактеристикама и потребама даровитих. Један од фактора који може бити значајан подстицај развоја даровитих ученика су аспирације њихових родитеља. У раду се разматра утицај родитељских тежњи за успехом своје деце на њихова постигнућа у школи, као и повезаност аспирација родитеља са васпитним поступцима које примењују. Указује се и на могуће последице превисоких или прениских аспирација родитеља даровитих ученика.*

***Кључне речи и синтагме:** даровити ученици, аспирације родитеља, васпитни поступци.*

Приликом разматрања фактора који битно утичу на развој даровитих ученика, ниуком случају се не може заобићи њихово породично окружење, односно утицаји њихових родитеља. Породица има централно место у дечијем животу, најпре у периоду раног развоја, када је, у суштини, једини васпитни фактор (до треће године), а тако је и касније, током похађања предшколских и школских институција. Развој даровитих појединаца умногоме зависи од услова који постоје у породици и фактора који је дефинишу: породична шема (чланови), социоекономски статус родитеља, образовни ниво родитеља, структура породичних односа и понашање родитеља према деци, породична васпитна пракса, вредносне оријентације родитеља, емоционална клима у породици, ставови родитеља према образовању, културни и религијски обрасци и др. Породица је прва емоционална и социокултурна средина у којој се дете формира, тако да родитељи могу континуирано да опајају све реакције и манифестације понашања деце у разноврсним ситуацијама током развоја. Самим тим, родитељи

су у ситуацији да могу помоћи и подржати развој способности своје деце у најосетљивијем развојном периоду, раном детињству, што је за даровите од изузетног значаја. Пожељно би зато било да педагошко образовање родитеља даровитих појединаца буде што солидније.

Сваку породичну средину карактерише одређен породични стил који се огледа у начину живота, специфичним односима међу члановима породице, улогама које појединци имају, начинима провођења слободног времена и др. Све то утиче на напредовање даровитих, па би био пожељан тзв. сложај повољних породичних утицаја. Међутим, све елементе позитивног утицаја обично је тешко сложити. Рецимо, емоционална стабилност даровитог детета зависи од блискости међу члановима породице, од тоpline породичне климе; успешан почетак и наставак процеса њихове социјализације зависи од деловања породице као социјалне микро групе и породичног система вредности; развијање културних потреба и навика даровитог детета и његовог односа према раду такође зависи од породичних утицаја итд.

Досадашња истраживања показују да родитељи према даровитом детету углавном имају веће захтеве, веће амбиције и врше већи притисак у погледу њихових школских постигнућа. Разлози за такво понашање родитеља се разликују од породице до породице – код неких је основни разлог настојање да се створе услови за напредовање и самореализацију детета у складу са његовим могућностима, код других жеља за вишим социјалним статусом детета и породице, тј. за уважавањем од стране уже и шире друштвене средине, неки родитељи теже да реализују своје неостварене амбиције и жеље, код неких је у првом плану настојање да дечја постигнућа омогуће породици стицање материјалне сигурности (нпр. кроз успех у спортовима који доносе високе премије најуспешнијима) итд.

Значајно је указати на могуће последице таквих захтева родитеља. *Аспирације родитеља* (тежње за успехом детета) могу, с једне стране, да гуше интерес и развој даровитих ученика, али је могуће и да оне потпомажу напоре у учењу и јачају њихову мотивацију. Показало се да се родитељи даровитих ученика различито понашају: једни имају претерано високе захтеве према својој деци, док су неки равнодушни или немарни око тога како њихова деца напредују и шта ће да постигну. Истраживања су показала да родитељи који имају

превисоке аспирације према постигнућу своје деце углавном нису свесни својих аспирација и педагошко-психолошких последица по своју децу. Превише амбициозни родитељи врше велики притисак на децу у погледу учења, како би деца постигла оно што њима није пошло за руком. Неки родитељи намећу своје мишљење о томе шта би њихово дете требало да буде, без обзира на то шта сâмо дете мисли о томе. Зато се дешава да деца отворено исказују своје негодовање према аспирацијама родитеља, чак и у случају када и сама желе оно што садрже те аспирације. Ако аспирације родитеља знатно превазилазе могућности детета, постоји велика вероватноћа да то резултира сметњама у психолошком развоју (фрустрацијама, конфузијом у трагању за идентитетом, девијацијама у понашању и сл.).

С друге стране, индиферентни родитељи не показују интересовање за дечји успех, немају захтеве, нису упорни и истрајни. Даровитим ученицима може сметати и та незаинтересованост родитеља за њихов успех у школи и развој уопште. Ово, на први поглед, изгледа контрадикторно, али је у складу са Пијажеовим налазима да код деце постоји жеља за самосталношћу, премда она настоје и да задовоље жеље родитеља.

Важно је да родитељи буду упознати са карактеристикама даровитих које се односе на учење, стваралаштво, мотивацију, социјалне карактеристике итд., јер сазнања и свест о томе условљавају одговарајући третман даровитих ученика. Потребно је уважавање интелектуалних (виши ниво когнитивног развоја, брже кретање кроз развојне степене, шира и дубља знања од својих вршњака и др.) и неинтелектуалних карактеристика које омогућавају или помажу испољавање и развој талентованих ученика. Не сме се, дакле, запоставити чињеница да су даровити ученици по својој природи не само интелектуално, већ и емоционално богатији од већине у оквиру свог узраста. Даровити ученици су најчешће отворени и траже да буду схваћени. Истраживања показују да ученици преферирају наставнике и родитеље који су приликом примене васпитних поступака љубазни, срдачни, толерантни, пружају помоћ ученицима, не инсистирају на свом личном ставу, воде рачуна да васпитни поступци буду одмерени према могућностима ученика; дакле, ученици преферирају хуманистичко-демократски однос (уважавање личности детета,

одмереност према потребама, интересовањима деце, структури и динамици личности итд.), насупрот аутократском стилу понашања (где доминира наредба, захтев родитеља без поговора и неуважавање потреба и интереса деце). Притом, треба имати на уму да се утицај стила родитељског понашања не сме посматрати изоловано од социокултурних утицаја породичне средине (разноврсност културних стимулуса у породицама вишег социоекономског статуса).

Све у свему, своје аспирације према децјем успеху у школи родитељи не смеју исказивати на погрешан начин: кажњавањем, прекорима и сл. О томе се мора водити рачуна и зато што начин на који родитељи подстичу и кажњавају своју децу знатно утиче и на формирање аспирација даровитих ученика. Минека и Хендерсон наглашавају да родитељи који сувише често кажњавају децу, ретко награђују и несистематски им дају информације о напредовању у учењу, могу довести до тога да деца верују да немају контролу над властитом судбином, односно доводи до незнања у учењу. Ово иде у прилог тези о *непожељности ауторитарног стила васпитања*. Овај стил, схваћен као скуп негативних поступака у понашању родитеља према деци (наређивање, строга контрола и захтев за строгом послушношћу, примена репресивних мера - забране, кажњавање и сл., емоционални однос према деци уздржан, без показивања љубави), може проузроковати развој бројних негативних особина личности даровитих ученика: грубост, тврдоглавост, безобзирност, повученост у себе, агресивност или може утицати на формирање ауторитарне и ригидне личности.

Пожељним се не може сматрати ни непостављање готово никаквих захтева у односу на рад и понашање даровитих ученика, њихово занемаривање или давање потпуне слободе, односно све оно што одликује тзв. *анархични стил васпитања*. И остале одлике овог стила (попуштање и неоправдано подношење хирова, неконструктивна критика децјих поступака, прелажење преко грешака и сл.), су поступци које не треба користити у раду са даровитим ученицима јер такође могу проузроковати развој негативних особина личности, као што су егоизам, безобзирност, агресивност, неспособност за конструктивну сарадњу и испуњавање друштвених обавеза, незаинтересованост за сопствену будућност и сл.

Истраживања (Ц.М. Болдвин, Ј. Хорват и др.) показују да успешнији ученици потичу из породица у којима се

родитељи демократски понашају према деци, у којима се деца подстичу на успех, где постоји веће интересовање за рад и развој деце и где се негује развој вербалних способности детета. Даровитим ученицима одговара постављање захтева и задатака у складу са њиховим могућностима јер то доприноси развијању самопоуздања. Такође, потребна су им објашњења приликом примене појединих васпитних поступака како би схватили њихову сврху. Осим тога, показало се да су деца из породица у којима се примењује *демократски стил васпитања* знатно кооперативнија и пријатељски расположивија од деце васпитаване у строжим условима. Уопште, демократски стил утиче на развој самосталности, креативности и других позитивних црта личности даровитих ученика и доприноси њиховом бољем функционисању у школи и, шире посматрано, у друштвеном животу. Својевремено су и Р. Квашчев и М. Палекчић указивали да ученици преферирају хуманистичко-демократски однос родитеља у коме се уважава личност детета, где су васпитни поступци одмерени и према структури и динамици личности сваког детета и према његовим потребама и интересовањима, на супрот аутократском стилу понашања, где доминирају наредбе, захтеви родитеља без поговора, и неуважавање потреба и интереса деце.

Ако је начин на који родитељи воде своју даровиту децу праћен позитивним емоцијама, деца развијају емпатију и симпатију, оријентацију на друге и оптималан ниво пажње при учењу. Тада деца настоје да задовоље очекивања својих родитеља јер их не деле строго од властитих. У свом понашању деца развијају моралност базирану на разлозима, а ове разлоге лакше поверавају родитељима, истиче Хофман.

Родитељи даровитих ученика морају знати да њихове превисоке или прениске аспирације могу резултирати проблемима у социјалном развоју њихове деце - деца могу изградити неповољну слику о себи, могу испољавати неповерење према одраслима и ауторитетима, повлачити се из школских активности и не преузимати задатке и одговорност, осећати се инфериорном, угроженом, неприхваћеном, спутаном и сл.

Насупрот томе, нека од истраживања у овој области су показала да позитивна осећања, прихваћеност и усаглашене аспирације деце и родитеља воде ка прихваћености младих у школи и друштву, што је за даровите врло битно. Дакле,

родитељи би морали да буду заинтересовани и разумни, да постављају реалне циљеве, да прате развој своје даровите деце, да подржавају њихове напоре, омогућавају им да искажу своје тежње и жеље итд. Деца таквих родитеља имају у њих поверење, осећају блискост према њима, отворени су у свом размишљању о многим питањима, што је пожељно у васпитном процесу и породичним односима уопште. Наклоност и љубав родитеља према деци ствара међусобно поверење и деца им узвраћају истом или сличном наклоношћу.

Стога је врло битно да родитељи даровитих ученика разумеју не само интелектуалне, већ и афективне и социјалне потребе своје деце. Из тога произилази да је *педагошко понашање родитеља* нешто што можемо сматрати веома битним чиниоцем за напредовање даровитих ученика. Помоћу њега се могу, чак, и надокнадити неки други чиниоци, али, ако он изостане, скоро да је немогуће заменити га неким другим деловањем. Родитељска подршка је веома битна за успех даровитог ученика (као и шира општа и педагошка култура, знања из медицине, менталне хигијене, социологије, психологије, педагогије итд.), с тим што треба да буде прилагођена реалним могућностима ученика.

За постизање доброг успеха у школи потребно је да родитељи буду заинтересовани за своју даровиту децу, да прате њихов рад у школи и развој у целини, да имају одговарајући ниво аспирације у погледу постигнућа и будућности свог детета, да својим примером показују деци како је могуће признати и прихватити сопствене грешке, да охрабрују и подржавају самоиницијативу детета и омогућавају му изношење властитих ставова и мишљења, да омогућају детету да изрази своју индивидуалност и оно што заиста јесте, а не оно што би требало да буде према нечијој замисли, да не пореде своју децу са другима, поготово кад је у питању поређење у негативном смислу, јер треба да буду свесни индивидуалности и индивидуалног тока развоја сваког детета.

Наведени поступци родитеља не само да код даровитих ученика подстичу развој интелектуалних способности, већ и изграђивање појединих пожељних особина личности – независности, креативности, самоиницијативе, радозналости и других, а оне такође могу имати позитиван утицај не само на интелектуални, већ на целокупни развој даровитих ученика. Васпитни ефекти ће, свакако, бити позитивнији ако су наведени

поступци прилагођени индивидуалним карактеристикама даровитих ученика, а аспирације њихових родитеља притом нису ни превисоке ни прениске.

Литература:

- Блажич, М. (2005): Талентовани и социјална средина, *Зборник бр. 11* (124-129). Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Божин, А. Дејић, М., Гојков, Г., Јосифовић, Д., Лелеа, Ј., Магда, И., Негру, А., Пасер, В., Стојановић, А., Стурза-Милић, Н. (2003): *Даровити и шта са њима*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Ђорђевић, Б. (1995): *Даровити ученици и (не)успех*. Београд: Заједница учитељских факултета Србије.
- Гојков, Г., Н. Стурза-Милић, А. Гојков и А. Стојановић (2002): *Рана идентификација даровитости*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Грандић, Р. (2006): *Прилози породичној педагогији*. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.
- Fuller, M.L; Olsen, G. (1998) Working successfully with Parents and families. In *Home-school relations*. Boston: ACB.
- Максић, С. (1998): *Даровито дете у школи*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Rotigel, J.V. (2003): Understanding the Young Gifted Child: Guidelines for Parents, Families, and Educators, *Early Childhood Education Journal*, Vol. 30. No. 4.
- Colangelo, N. And Gary, A. (Ed.), (2003), *Handbook of gifted education*. Boston: Allyn and Bacon.
- Стојаковић, П. (2000): *Даровитост и креативност (савремени модели подстицања и развијања даровитости и креативности)*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске.
- Стојановић, А. (2003): Даровити ученици и савремени педагошки трендови, *Зборник бр. 9*, (207-218). Виша школа за образовање васпитача, Вршац.
- Сузић, Н. & Туњић, В. (2001): Аспирације родитеља и ученика према школском постигнућу, *Настава и васпитање бр. 1* (47-61), Београд.
- Вилотијевић, Н. (2002): *Породична педагогија*. Београд: Учитељски факултет, Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Вујовић, М., Д. Марјановић, С. Стојаковић и Н. Стојковић (1992): *Даровити ученици (неке могућности унапређивања рада у разредној настави)*. Београд: Нова просвета.

- Чудина-Обрадовић, М. (1990): *Надареност: разумијевање, препознавање, развијање*. Загреб: Школска књига.
- Winebrenner, S. (2001): *Teaching Gifted Kids in the Regular Classroom*. Minneapolis: Free Spirit Publishing.

Aleksandar Stojanović, PhD

Teacher Training Faculty – Belgrade

Preschool Teacher Training College “Mihailo Palov” – Vrsac

**Parental Aspirations as a Factor of
Encouragement of Gifted Students**

Abstract: Parents of gifted students can have significant influence of the development of their children, especially if they have enough knowledge on the characteristics and needs of the gifted. One of the factors which can be an important encouragement of the development of gifted students are the aspirations of their parents. The paper considers the influence parental strivings for success of their children have on their school achievements, as well as the relation between parental aspirations and their educational acts. The paper points to possible consequences of too high or too low aspirations of the parents of gifted children.

Key words: gifted students, parental expectations, educational acts.

